

Для посилань: СТАЛЬ – інноваційна форма позанавчальної роботи студентів Хоменко Г.А., Пискун О.М. Трудова підготовка в закладах освіти. 2011. № 6(86). С. 22-25.

Оксана ПИСКУН, Ганна ХОМЕНКО
**СТАЛЬ – ІННОВАЦІЙНА ФОРМА
ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

Реформування української системи освіти відбувається у відповідності до світових тенденцій, які встановлюють пріоритет творчого розвитку і формування компетентностей особистості. Відповідно до цього змінюються традиційні підходи до змісту трудового навчання учнів. Діючі програми трудового навчання для основної школи та технологій для старшої школи характеризуються спрямованістю на реалізацію принципу варіативності. Вони складаються з інваріантних і варіативних модулів. Останні самостійно обирає вчитель у залежності від матеріально-технічної бази навчального закладу, власної фахової підготовленості, регіональних традицій та бажання учнів. Це зумовлює необхідність удосконалення процесу професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання, який був би готовий працювати в умовах варіативності.

Процес становлення студента як майбутнього вчителя складається з таких етапів:

- усвідомлення соціальної ролі праці педагога;
- розуміння вимог педагогічної професії;
- свідомого пред'явлення цих вимог до себе;
- самовиховання необхідних якостей особистості;
- реалізація установок на творче оволодіння вибраною професією.

Ці етапи професійного становлення майбутнього вчителя складають основу професійно-педагогічного виховання у ВНЗ, процес якого включає в себе навчальну, наукову та суспільну роботу. Значна роль у професійному становленні майбутніх учителів, формуванні характерних рис особистості належить позааудиторній роботі.

Система позааудиторної роботи розглядається як сукупність виховних впливів, які забезпечують цілеспрямованість, систематичність, послідовність поєднання педагогічного керівництва з ініціативою й самодіяльністю студентів.

Позааудиторна навчально-виховна робота дозволяє надати процесу професійної підготовки особистісного характеру. Крім того, вона створює умови, які забезпечують удосконалення загальної педагогічної підготовки студентів, і

при правильній її організації студенти отримують практичний досвід, можливість для самостійних дій, пошуку власного педагогічного стилю.

Основними напрямками професіоналізації позааудиторної роботи є:

- врахування специфіки факультету при організації і проведенні навчально-виховної роботи зі студентами;
- широке використання різноманітних її форм, що відображають специфіку професійної діяльності майбутніх педагогів;
- спонукання студентів до активної самостійної діяльності;
- моделювання і вирішення педагогічних ситуацій, складність яких зростає від курсу до курсу, і які сприяють удосконаленню емоційної та вольової сфер особистості майбутнього вчителя, його педагогічної техніки;
- удосконалення педагогічних умінь та особистісних якостей майбутніх учителів у процесі залучення їх до активної педагогічної діяльності;
- психолого-педагогічна обґрунтованість методів і форм позааудиторної роботи зі студентами.

Навчально-виховна робота з формування морально-психологічної готовності студентів до педагогічної діяльності здійснюється в різноманітних формах, які дають можливість успішно вирішувати задачі подальшого удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів і досягати позитивних результатів у формуванні у студентів професійно значущих властивостей і якостей. Організація позааудиторної роботи в тій чи іншій формі дозволяє розгорнутися певному виду діяльності студентів, створити потрібну систему відносин між ними, специфічно розподілити ролі, забезпечити необхідні умови для їх професійного становлення.

Для виховання морально-психологічної готовності майбутніх вчителів трудового навчання до професійної діяльності викладачі, куратори та активісти студентських колективів використовують такі форми роботи: педагогічне інформування; зустрічі-бесіди з майстрами педагогічної праці та декоративно-прикладного мистецтва; диспути на педагогічні теми; прес-конференції з актуальних проблем виховання та трудового навчання; бесіди за круглим-столом з питань педагогіки, психології та методики трудового навчання; педагогічні олімпіади; гуртки та клуби; вечори-зустрічі, вечори запитань і відповідей з актуальних тем; вогники "У нас в гостях династії майстрів декоративно-ужиткового мистецтва"; майстер-класи; виставки; тижні факультету; екскурсії до найрізноманітніших навчально-виховних закладів; конкурси студентських робіт та ін.

Позанавчальна робота студентів має важливе значення у самоосвіті майбутніх вчителів праці, освоєнні нових видів діяльності, відпрацюванні практичних навичок. Вона має суттєву перевагу у порівнянні з обов'язковими навчальними заняттями, адже в ній відсутня формальна регламентація. Позанавчальна робота студента тримається переважно на особистому інтересі і тому найбільш повно відповідає ідеям особистісно орієнтованої педагогіки.

Вчитель трудового навчання, як ніхто інший, повинен володіти певними вміннями та навичками з різних видів декоративно-ужиткового мистецтва. Оволодіти ними в стінах ВНЗ студентам допомагають не тільки обов'язкові навчальні заняття ("Практикум у навчальних майстернях", "Художня обробка матеріалів"), але й певні форми позанавчальної роботи.

Багатий досвід різноманітних форм позанавчальної роботи накопичений викладачами технологічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Така робота проводиться поза навчальним процесом і спрямована на закріплення у студентів інтересу до вчительської професії, розширення їхнього кругозору, формування професійних умінь та навичок. Традиційно вона проводиться в індивідуальній, груповій та масовій формах. Найпоширенішою на факультеті є гурткова форма роботи.

Вже протягом багатьох років на кафедрі педагогіки, психології та методики технологічної освіти діють студентські наукові гуртки з актуальних проблем трудової підготовки школярів. Склад їх учасників постійно поповнюється новими членами з числа студентів молодших курсів. Вибір напрямків і секцій роботи гуртків визначається інтересами самих студентів.

Студент, який виявив бажання відвідувати гурток, обирає тему і надалі працює індивідуально з керівником гуртка протягом семестру. Індивідуальна робота проводиться для вирішення різноманітних задач: залучення до читання педагогічної і спеціальної літератури, організації різноманітної діяльності студентів, яка включає ознайомлення з різними сторонами передового педагогічного досвіду, виступи з аналізом досвіду на семінарських і практичних заняттях та на заняттях гуртка, виконання різноманітних дослідницьких завдань. Результати такої діяльності стають основою для написання курсових і дипломних робіт.

Підсумком роботи гуртків є студентські науково-практичні конференції, які традиційно проводяться під час тижня факультету. Найкращі гуртківці готують статті, які публікуються у науковому "Віснику" університету або у збірнику студентських статей.

Найбільш цінними для професійного самовдосконалення майбутніх вчителів є самодіяльні студентські об'єднання, що групуються навколо ініціативних студентів, які виступають в ролі керівників і натхненників творчої групи. Викладачі при цьому не виконують керівних функцій, як це характерно для гурткових занять. Вони можуть відігравати допоміжну роль (наприклад, забезпечити роботу студентського об'єднання приміщенням, матеріально-технічним оснащенням тощо), або можуть бути рядовими гуртківцями на рівні з іншими студентами.

Ефективність позааудиторної роботи значно підвищується, якщо вона будується на основі студентського самоврядування. Інноваційною формою позааудиторної роботи студентів, на нашу думку, можна вважати студентські творчі авторські лабораторії з різних видів декоративно-ужиткового мистецтва, які функціонують, починаючи з 2003 року, на базі технологічного факультету Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Студентські творчі авторські лабораторії, що скорочено називаються СТАЛЬ – це форма позааудиторної навчально-виховної роботи, яка дозволяє:

- об'єднатися студентам зі схожими інтересами та творчими задумами для спільного їх втілення в життя, тим самим забезпечуючи потребу студентів у творчій самореалізації та спілкуванні з однодумцями;
- створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей, нахилів та обдарувань студентів;
- прилучити до національної культури, однією з галузей якої є декоративно-ужиткове мистецтво; формувати національну свідомість;
- оволодіти новими знаннями та вміннями у галузі певного виду декоративно-ужиткового мистецтва шляхом вільного обміну досвідом та спільного пошуку рішення творчих завдань;
- набути досвіду спільної творчої праці, сформувати почуття команди, члени якої прагнуть до втілення спільної мети;
- стимулювати пізнавальний інтерес, підтримувати позитивну навчальну мотивацію;
- частково вирішити проблему дозвілля студентської молоді.

Ідея створення студентських творчих лабораторій виникла серед викладачів, однак поштовхом до цього стали студенти факультету, обдарування яких потребували підтримки.

Першим кроком в організації СТАЛЬ є пошук потенційних керівників серед студентів факультету і одночасний вибір напрямків діяльності лабораторій. З цією метою застосовуються такі способи:

- проводяться усні і письмові опитування та бесіди зі студентами, щоб виявити серед них тих, котрі давно і серйозно займаються певним видом творчої діяльності, мають спеціальну підготовку, значні напрацювання в цій сфері, можливо, нагороди, постійно вдосконалюють свою майстерність;

- проводяться бесіди з кураторами академічних груп, адже куратори якнайкраще знають своїх студентів і можуть порекомендувати потенційного керівника.

Такими способами були знайдені керівники лабораторій художньої обробки деревини (різьблення і випалювання), аплікації соломкою, декоративного розпису, в'язання гачком і ліплення з солоного тіста.

Після індивідуальних бесід з майбутніми керівниками, вивчення продуктів їхньої творчості, спільних обговорень затверджуються напрямки діяльності СТАЛЬ та керівники кожної лабораторії.

Наступним кроком є формування складу студентських лабораторій. Воно відбувається такими способами:

- проводяться масові виховні заходи з презентаціями творчих робіт студентів-керівників з метою зацікавлення студентів і пропагування нової форми самодіяльних студентських об'єднань;

- студенти-керівники проводять заохочувальні бесіди в академічних групах, потім індивідуально спілкуються з бажаними і відбирають найбільш здібних;

- куратори груп оголошують про початок роботи студентських лабораторій і також проводять заохочувальні бесіди.

Найдієвішим виявився спосіб залучення до роботи лабораторій одногрупників та найближчих друзів керівників, а також викладачів в якості рядових учасників, які є прикладом для пасивних студентів.

Визначившись зі складом об'єднань, після остаточних спільних обговорень вирішуються питання про приміщення та матеріально-технічне забезпечення і затверджується розклад роботи лабораторій, який постійно знаходиться на дошці оголошень.

Склад кожної лабораторії налічує приблизно 5-10 постійних учасників. Вони спілкуються і вирішують спільні творчі задачі не лише на заняттях, а й повсякчас. Вільний обмін думками, консультування, спільне пророблення творчого задуму, невимушені бесіди, спонтанні мозкові штурми є невід'ємною частиною їхнього студентського життя.

На заняттях лабораторій панує невимушена творча атмосфера, яка приносить насолоду і стан творчого піднесення усім присутнім. Завдяки цьому студенти розуміють багатство людської культури, розвивають власне сприйняття світу, художнє бачення, бажання спілкуватись з мистецтвом у процесі

виготовлення художньо довершених виробів. Позитивні емоції, отримувані студентами, підкріплюють вищі соціальні мотиви, а також є додатковим стимулом, поштовхом до інтенсивнішої індивідуальної діяльності. Такий навчально-виховний процес створює оптимальні умови для забезпечення єдності трудового, морального та естетичного виховання майбутніх вчителів.

І нехай деякі роботи студентів з точки зору професіоналів мають не достатньо високий рівень якості, а студенти-керівники часом здаються не достатньо компетентними, найціннішим у роботі учасників СТАЛі є їхнє щире захоплення справою і прагнення вдосконалення.

З метою підвищення рівня професіоналізму учасників СТАЛі на заняття запрошуються відомі майстри декоративно-ужиткового мистецтва, народні художники, які проводять майстер-класи, діляться власними професійними секретами. Обов'язковою умовою професійного росту є також відвідування різноманітних виставок. Деякі студенти проводять заняття для школярів, завдяки чому вони набувають ще й педагогічного досвіду.

Організація роботи студентських творчих авторських лабораторій має свої особливості, які зумовлені відсутністю формальної регламентації в системах відносин "студент – студент", "студент – викладач", "студент – декоративно-ужиткове мистецтво".

Сьогодні на технологічному факультеті ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка активно і плідно працюють студентські творчі авторські лабораторії за такими напрямками: художнє різьблення і випалювання по деревині, художнє ліплення з солоного тіста, аплікація соломною, флористика, вишивка стрічками, в'язання гачком, декоративний розпис, лозоплетіння, художня фотографія та ін. Їх керівниками є студенти I-V курсів. Окремі роботи учасників СТАЛі представлені на фотографіях.

Заняття лабораторій проходять регулярно, один раз на тиждень, у позанавчальний час. Єдиним стимулом відвідування занять для студентів є лише їхній інтерес та бажання навчитися певному виду художньої діяльності. Є студенти, які відвідують одночасно по декілька лабораторій, прагнучи оволодіти якомога більшою кількістю видів декоративно-ужиткового мистецтва. Не залишилися байдужими і викладачі нашого факультету, а також студенти інших факультетів та інших навчальних закладів.

На перших заняттях студенти оволодівають найпростішими прийомами художньої обробки матеріалів. Поступово набуваючи досвіду, вони ускладнюють діяльність, починають проявляти творчий підхід, самостійно розробляють схеми-композиції для аплікації соломною, картини для різьблення по деревині та ткацтва

бісером, власні проекти дерев'яних виробів домашнього вжитку, об'ємні ліпні картини та панно. Творчість проявляється і у поєднанні різних матеріалів і технік: випалювання та різьблення по деревині, інкрустація дерев'яних виробів соломкою, оздоблення ліпних виробів бісером тощо. Отже, лабораторії активно співпрацюють між собою, обмінюючись техніками та досвідом.

За результатами діяльності СТАЛі регулярно проводяться виставки, в тому числі і виїзні. Виставки є не лише підсумком діяльності, засобом рефлексії для її творців, але й засобом пропаганди певного виду мистецтва, заохочення і запрошення до співпраці небайдужих до цього.

При підготовці до виставок керівники та учасники студентських творчих авторських лабораторій обговорюють кращі роботи, вирішують, які з них подати, підбирають відповідну назву. Адже за роботами, експонованими на виставці, судитимуть про ефективність діяльності лабораторій. На виставках екскурсородами є керівники лабораторій та автори робіт. Вони дають пояснення щодо технології виготовлення власних виробів. Це має велике значення не лише для учасників виставки, але й для тих, хто її відвідує.

Керівництво факультету вбачає в проведенні таких виставок потужний засіб популяризації професії вчителя трудового навчання, залучення творчої, небайдужої до декоративно-ужиткового мистецтва молоді до навчання на факультеті, тобто засіб пошуку "свого" абітурієнта. Адже саме з моменту пошуку абітурієнта повинно починатися формування творчої всебічно розвинутої особистості студента, з яким буде легко і приємно працювати, з якого виросте хороший вчитель-професіонал.

З метою залучення ширшого кола студентів до занять у лабораторіях їх керівникам та учасникам пропонується:

- робота під час літньої педагогічної практики у кращих дитячих оздоровчих таборах на узбережжях Чорного та Азовського морів;
- для керівників – влаштування двохтижневих творчих канікул під час зимових навчальних педагогічних практик;
- видача посвідчень "Керівника гуртка" у певній галузі декоративно-ужиткового мистецтва тим учасникам лабораторій, які досягли високого рівня майстерності. Це надасть їм більш широких можливостей у подальшому працевлаштуванні.

У діяльності студентських творчих авторських лабораторій є й певні труднощі, зокрема, слід ретельніше продумати засоби заохочення для керівників та учасників творчих авторських лабораторій, передбачити можливість заміни керівника після закінчення ним університету новим.

З часом керівники лабораторій стають випускниками і виникає питання пошуку достойної їм заміни. Це виявляється досить складною проблемою, яка ставить під загрозу існування лабораторії. Якщо серед учасників лабораторії є гідний учень з молодших курсів, то проблема вирішується позитивно. Але, якщо учні виявились неспроможними продовжити справу своїх вчителів, лабораторія може зникнути. Так, на жаль, були втрачені лабораторії бісероплетіння та моделювання і пошиття одягу. Проте натомість з'явилися нові лабораторії – фітодизайну, художньої фотографії, лозоплетіння. Нових керівників завжди можна знайти серед першокурсників. Завдяки щорічному поповненню обдарованими студентами, діяльність студентських творчих авторських лабораторій не загасає.

Отже, робота студентських творчих авторських лабораторій містить у собі величезні можливості. Заняття в них сприяють формуванню у студентів потреби творити прекрасне власними руками, розвивають почуття любові до рідного краю, шанобливе ставлення до самобутнього народного мистецтва та його творців, а також забезпечують їхню спеціальну підготовку відповідно до вимог нашого суспільства, підготовку вчителя, що прагне до постійного саморозвитку і самовдосконалення.